

UDK 821.163.7.09:929Velev I.

Stručni rad

**Aleksandar RADOMAN (Podgorica)**

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

aleksandar.radoman@fcjk.me

## **KAPITALNA SINTEZA MAKEDONSKOGA KNJIŽEVNOG SREDNJOVJEKOVLJA**

**(Илија Велев, *Историја на македонската книжевност.  
Средновековна книжевност, том I (IX–XIV век),  
Гирланда, Скопје, 2014)***

Prvi tom *Istorije makedonske književnosti* koji obrađuje srednjovjekovnu književnost od IX do XIV vijeka kruna je trodecenijskoga bavljenja prof. Ilije Veleva pitanjima makedonske medievalne književnosti, kulture i povijesti. Realizovana je kao iscrpna književnoistorijska monografija analitičko-sintetičkoga tipa što pored hronološkoga pregleda jedne nacionalne književnosti, koja istovremeno predstavlja istočnik ukupne slovenske kulture i pismenosti, nudi i žanrovski i tipološki pregled naznačene problematike te monografsku obradu znatnijih autora i djela makedonskoga književnoga srednjovjekovlja. Koncipirana u 24 poglavlja Velevljeva *Istorija* daje sveobuhvatnu sintezu ne samo pismenosti i književnosti, već ukupne makedonske srednjovjekovne kulture.

Ključne riječi: *Ilija Velev, Istorija makedonske književnosti, srednjovjekovna književnost*

Knjiga *Istorije makedonske književnosti, I tom: Srednjovjekovna književnost (IX–XIV vijek)* izdanje je koje u domenu monografske obrade jedne južnoslovenske srednjovjekovne književnosti postavlja nove metodološke standarde.

Prije nego se upustio u izradu voluminozne monografije o makedonskoj srednjovjekovnoj književnosti, Ilija Velev, redovni profesor i naučni savjetnik Instituta za makedonsku književnost Univerziteta „Sv. Kiril i Metodije“ u Skoplju, profilisao se kao jedan od vodećih makedonskih medievista i paleoslavista, publikujući na desetine monografija te oko 350 naučnih i stručnih radova iz oblasti srednjovjekovne književnosti i kulture. Navedimo samo neke od njih: *Pregled srednjovjekovnih crkava i manastira u Makedoniji, Makedon-*

*ska srednjovjekovna književnost, Makedonski književni XIV vijek, Sveti Gavril Lesnovski u književnoj tradiciji, Skriptorski centri srednjovjekovne Makedonije, Ćirilometodijevska tradicija i kontinuitet, Tvorcima makedonske književnosti IX–XVIII vijek, Makedonski spomenici na glagoljskom i ćirilskom pismu, Makedonska književnost IX–XVIII vijeka, Bešeda protiv bogumila Prezvitera Kozme, Istorija makedonske srednjovjekovne književnosti* i dr. Za knjigu *Vizantijsko-makedonske književne veze* Veleve je 2006. godine dobio najvišu nagradu za naučna dostignuća u Republici Makedoniji „Goce Delčev“. U godini kad je objavljena monografija *Istorija makedonske književnosti, tom I*, iz štampe je izašla i knjiga *Hronografija i roman o Aleksandru Velikom Makedonskom*, koja pored obimne studije o tome značajnom srednjovjekovnom tekstu sadrži i tekstološku genezu toga spisa. Za izučavanje *Aleksandride* od posebnoga je značaja Velevljevo razgraničenje pojmova hronografije i romana, kao i lucidno poređenje s *Biblijom*, koja se u svijetlu novih Velevljevih istraživanja pojavljuje kao tekst bez čijeg se poznavanja srednjovjekovni *Roman o Aleksandru* ne može pojmiti na pravi način.

Knjiga koja je predmet naše pažnje zapravo je drugo izdanje monografije *Istorija makedonske srednjovjekovne književnosti* i prvi tom *Istorije makedonske književnosti* čiji će drugi tom obuhvatiti period od XV do XVIII stoljeća.

Prvi tom *Istorije makedonske književnosti* koji obrađuje srednjovjekovnu književnost od IX do XIV vijeka kruna je trodecenijskoga bavljenja prof. Veleve pitanjima makedonske medievalne književnosti, kulture i povijesti. Realizovana je kao iscrpna književnoistorijska monografija analitičko-sintetičkoga tipa što pored hronološkoga pregleda jedne nacionalne književnosti, koja istovremeno predstavlja istočnik ukupne slovenske kulture i pismenosti, nudi i žanrovski i tipološki pregled naznačene problematike te monografsku obradu znatnijih autora i djela makedonskoga književnoga srednjovjekovlja. Koncipirana u 24 poglavlja Velevljeva *Istorija* daje sveobuhvatnu sintezu ne samo pismenosti i književnosti, već ukupne makedonske srednjovjekovne kulture, čiji su počeci nerazlučivo povezani s vizantijskom kulturom i civilizacijom, čemu je Veleve posvetio posebnu monografiju, već pomenute *Vizantijsko-makedonske književne veze*.

U prvome poglavlju monografije „Kontinuitet makedonskoga književnog razvoja“ Veleve propituje odnos istorije, kulturne istorije i književne istorije, makedonski kulturnoistorijski identitet sagledava kroz prizmu makedonske književne istorije, a nakon tih početnih teorijsko-metodoloških uvida, nudi hronološki najprije presek antičkih i ranohrišćanskih književnih tokova na tlu Makedonije, potom definiše makedonsku srednjovjekovnu književnost u kontekstu slovensko-vizantijske hrišćanske civilizacije i kulture te ćirilometo-

dijevske slovenske tradicije. Autor monografije ne robuje tradicionalističkim romantičarskim kalupima no ispitivanju najošetljivijih pitanja „nacionalnoga“ razgraničenja srednjovjekovnoga nasljeđa pristupa iz ugla kulturnoistorijske rekonstrukcije čime se izbjegavaju pseudoistorijske konstrukcije kojima se najčešće savremene političke konstelacije projektuju u duboku prošlost. U poglavlju „O suštini i opsegu makedonske srednjovjekovne književnosti“ određena je suština i razvojni integritet makedonske srednjovjekovne književnosti od IX do kraja XIV vijeka i ponuđena periodizacija toga korpusa pri čemu se razlikuju tri istorijske i razvojne književne etape. Prva etapa hronološki je omeđena od 845. do 1018. godine, druga od 1018. do 1204/1261. a treća od 1261. do kraja XIV stoljeća, a u okviru svakoga od datih perioda ocrtane su pojedine istorijsko-razvojne faze. U poglavlju „Ćirilometodijevska tradicija i uspostavljanje slovenske civilizacije“ Velev iscrpno raspravlja o povijesnim i kulturnim pretpostavkama misije Svete braće, analizirajući slovenske, vizantijske i latinske izvore o životu i radu Sv. Ćirila i Metodija i detaljno rekonstruišući njihovo misionarsko djelovanje, s posebnim osvrtom na u historiografiji osporavanu no novim interpretacijama izvora dokazanu Bregalničku misiju te Moravsku misiju i osobito njene političke i vojnostrateške tendencije. *Panonskim legendama*, kao primarnome izvoru o djelatnosti Sv. Braće, Velev pristupa s opravdanim oprezom, ukazujući na to da hagiografski tekstovi, nastali na osnovu ustaljenih žanrovskih obrazaca, ne mogu biti vjerodostojan izvor, kako se to u tradicionalističkoj nauci prihvatilo. Životi i rad Svete braće, Sv. Konstantina (Ćirila) Filozofa i Sv. Metodija Solunskog, dati su u zasebnim monografski koncipiranim poglavljlama. Posebna poglavlja knjige Velev je posvetio i nastavljačima ćirilometodijevske tradicije, Ohridskoj književnoj školi i osobito njenim najznačajnijim predstavnicima, Sv. Klimentu Ohridskom i Sv. Naumu Ohridskom. Ličnosti Crnorisca Hrabra i njegovu filološkome traktatu „O pismenih“ autor monografije poklanja posebnu pažnju, a u njegovoj se monografiji našlo mjesta i za opis djelatnosti Bregalničke književne škole, te poglavlja o književnoj djelatnosti Konstantina Prezvitara i bogumilstvu i bogumilskoj književnosti u makedonskoj srednjovjekovnoj tradiciji. Ilija Velev svoju književnoistorijsku monografiju ostvaruje kao sintezu dosadašnjih saznanja o naznačenoj oblasti, ali i svojih višedecenijskih istraživanja koja često nude i nove odgovore na davno postavljena brojna pitanja vezana za ovaj književnoistorijski korpus. Razvidno je to pogotovo u poglavlju o Prezviteru Kozmi će pažljivom tekstološkom i kulturnoistorijskom analizom njegove *Bešede protiv bogumila*, poznate i u zetskoj književnoj tradiciji iz *Zbornika Popa Dragolja*, taj glasoviti spis datira u prvu polovinu XI vijeka. Kao i nekim drugim fenomenima makedonskoga srednjovjekovlja Velev je Prezviteru Kozmi posvetio i posebnu monografiju, objavljenu u Skoplju 2011. godine.

U drugome dijelu knjige, Velev se vraća teorijsko-metodološkim i kulturnoistorijskim razgraničenjima kroz poglavlja „Istorijsko-razvojni kontinuitet makedonske jezičke i pismene tradicije“ i „Priroda i karakter makedonske srednjovjekovne književnosti“ – nakon rasprave o istorijskim preduslovima kontinuiteta makedonske književne tradicije i opservacija o slovenskim pismima, ukazuje na terminološku uslovnost podjele na prijevodnu i originalnu srednjovjekovnu književnost te razgraničava pojmove književna škola, književni centar i skriptorski centar, kao ključnih toposa organizovanoga književnoga života, prosvjete, naučno-saznajnih i idejno-stvaralačkih aktivnosti srednjovjekovnoga perioda. Poglavljem „Klasifikacija žanrovskoga sistema makedonske srednjovjekovne književnosti“ Velev je ponudio model žanrovske klasifikacije prema kome bi se taj korpus mogao podijeliti na *oficijelno-kanonske bogoslužbene tekstove*, koji se dijele na biblijske i liturgijske tekstove, *tekstove pravno-kanonske sadržine*, u okviru kojih se javljaju crkveni i građanski pravno-kanonski književni zbornici, *panegiričko-hagiografske, panegiričko-propovjedne i patrističke tekstove*, potom *neoficijelne, nekanonske tekstove*, u koje spadaju i popularni apokrifi i, u okviru pete i najheterogenije grupe, *tvoračko-funkcionalne prozne, retoričke i poetske književne tekstove*, među kojima se razlikuju prozni književni sastavi, oratorsko-retorički književni sastavi, poetska književna djela, istorijsko-ljetopisni tekstovi, ljetopisi i ljetopisni zapisi i kratke književne forme. Svim naznačenim formama Velev je posvetio zasebna iscrpna poglavlja. Nakon tih književnoteorijskih, tipoloških razvrstavanja, Velev se vraća hronološkome književnoistorijskome modelu deskripcije posvetivši tri potonja poglavlja monografije književnim djelatnicima od XI do kraja XIV stoljeća, te fenomenima Svete Gore u makedonskoj srednjovjekovnoj književnoj tradiciji i isihazma i sholastičkog racionalizma kao duhovnoga mosta između istočne i zapadne tradicije. Svoju obimnu monografiju realizovanu na preko 500 stranica prof. Velev opremio je i uobičajenim dodacima, selektivnim pregledom konsultovane literature i bio-bibliografskom bilješkom.

Monografija *Istorija makedonske književnosti, tom I: Srednjovjekovna književnost (IX–XIV vijek)* cjelovita je književnoistorijska sinteza koja osvjetljava ne samo srednjovjekovni period makedonske književnosti već u širem interkulturnom kontekstu i početke slovenske pismenosti i kulture. Kombinujući analitičko-sintetičke, književnoistorijske i književnoteorijske modele rekonstrukcije nacionalne literature, Velev je ponudio pouzdanu naučnu sintezu makedonskoga srednjovjekovnoga kulturnoga i književnoga nasljeđa koja je rezultat višedecenijskih istraživanja i vrijednoga rada na osvjetljavanju manje poznatih ili neproučenih segmenata nacionalne baštine. Time je ostvario ne samo reprezentativnu književnoistorijsku monografiju u okviru makedonistike već i dao značajan doprinos savremenoj slavistici.

Aleksandar RADOMAN

**CAPITAL SYNTHESIS OF MACEDONIAN  
LITERARY MEDIEVAL PERIOD**

**(Ilija Velev, *History of Macedonian Literature. Medieval Literature,*  
*Volume I (IX–XIV Century)*, Girlanda, Skopje, 2014)**

The first volume of *History of Macedonian Literature* that deals with the medieval literature from the ninth to the fourteenth century is the crown of three-decade long work of Prof. Ilija Velev on issues of Macedonian medieval literature, culture and history. It is presented as an exhaustive historical and literary monograph of analytical and synthetic type, which in addition to chronological overview of a national literature – at the same time a source of entire Slavic culture and literacy, offers a genre and typological overview of the subject matter and a monograph-like reflection on major authors and works of the Macedonian literary medieval period. Conceived in 24 chapters, Velev's *History* provides a comprehensive synthesis of not only literacy, but of overall Macedonian medieval culture as well.

Key words: *Ilija Velev, History of Macedonian Literature, medieval literature*